

00011813 СЕМЕНОВЫ АЛЕКСАНДР - 1831.

ШЫН

Чаа ёзулалдар, чанчылдар

Совет кинжолунун амыдыралында өөрүчүгү, солун байырларды хей. Календардын байыраал хүнери—Март 8-и, Май-1-и, ноябрь 7-и, декабрында беш дош өске-даа хүнери хоорай, суурларда байырлап эрттирип турар бис. Совет Армиянын болгон Шериг-Далай Флодунуң хүнү, советтүүлэр хүнү, ол ышкып тудукуларымы, кезде аяк-агыл ажилдакчыларымы, башкыларымы, металлургияны күш-аыкчы байырларды угуз демелген турар.

Бистин чүгүтүсү чаа ниниелге харылааларымын тур-тустууларымын чаа совет ёзулалдар, чанчылдар, улуустуң байырларды тыгын келтирелен. Аякыл-агыл сепкил хал-гай, чогаалдык күрөк-күдүктүсү соруу кирген совет ки-ни болууну амыдыралымын ажилдар, — хосугт үе-шагың чон ажилдар сорууламы. Бистин чүгүтүсү—коллективизмни түртү. Совет кинжолер ниниелге болгон хууда амыдыралы-нын сорууларын бот-боттарындан хоор көрбөй турар.

Социалист өбүзүлүсү тудары, чаа кинжолер тургустуу-ны, бирги класска барганы, паспортту тымысканы, күш-аыкчы башкыны өтсө, Совет Армияны хүрөзөңчиге улууге, күш-аыкчы башкы өбүзүлүсү байырларды—бо бугу чаа байырлардымын, ёзулалдарымын чыдаганымын болу берген. Шак мындыг арга-хөйрлерин бистин күбүрүмүсү, культура башкыларымы пропандаалар, неггедер ужу-рут. Бистин республикада уш аякыл чанчыл черлерге неггедер аныктымы.

Бистин амыдыралымын тыгын келтирелен чанчыл чаа ёзулалдар, байырларды дутайы чутулап көрбөй. Совет Армияны хүрөзөңчиге үдүлсүн республиканың бир чам-дайк райондарында аяк чанчыл боор чылар. Чаа-Хем ра-йонга шериге үдүлсүн бир-аыш ёзулал кылдыр док-тааткан. Хамаатты дайыншың үзүндө чо болганарга ту-распаат бар, шериге неггедер оон чанчыл чыкка-лыктар. Үдүлсүнүн түдүлсүн районуну Култура ба-жычыга темалыг көкөзүн эрттирер. Бо бугуну баш буру-гаар планларын, белгелерин чутула болбой аш. Манал комсомол райкомары, районун шериг комсомолду, Кул-тура ажилдакчылары, дайыншың — хоочуларын, ат-сүрагың кинжолер келтирелен киргизип, келер үеңи солдаттарыңа чыгып сөстү солдартың албай.

Эрткен чыгың октябрьда Кызыл хоорайны культура ба-жычылар шериге үдүлсүнүн комсомолер эрттирелен, «Энергетик» Култура башкында «Кок-Тей» совхозтуң ба-за электоратанын шериг пазылдарын чыгыш келген. Майор аш Грина, Ада-хуртуң Улуг дайыншың хоочуну аш Н. Сухани болгон не А. Толон шериге бааларга чыгып сөстү берген. 1970 чылдың күзүндө Бай-Тайганың Тэли суурун туртаткылары чанчыл чер чүртүгүлери Совет Ар-мияны хүрөзөңчиге үдөп чурткан.

Матчинынын, механиктерлериниң хүнү, повелаже үдүлсүнүн дон ышкып клуб көкөзлөр бисте элөөп неггедер. Ылангай Бил-Хем, Тайды, Овур, Чөөн-Хемтин болгон өске-даа райондарда үдүлсүгө кемгелерин практикалап тур-тар. Чаа-Хемдин Бурен-Бай-Хаак кезде күзүндө солун түдүлсүр бола болур. «Сонургалдар аякыл-беле клубту» ыла да организааткан. Мында ооагай чүве чү? Совхозтуң, суур-нуң сурагың кинжолер-беле ужуражыктарын организа-тап келген. Улуг-Хеминиң Ыйлыг-Хем клубуна муражыкчылар-га туракаткан кеңселер солун эрттир турар.

Республиканың райондарында чанчыл ёзулалдарын чогу-дун турары аш чанчыл апарган. 1970 чылдың мартта Ча-даана хоорайга өбүлсө болганарың чуртутуң ёзулалын эрттирелен солун. Ону сепкиларга келген культура ажилдак-чыларыңа сонургалды көрсөткөн. Ылгалда-даа чон-кем-пичилер аш ёзулалды чанчыл болдуруп, уламчылаалары харалагынчт.

ГРАФИК ЁЗУГААР

Чөөн-Хемини районуну культура ажилдакчылары партианың XXIV съездинде чөйшөкчигин ужуражыр со-руламы салып алам. Рес-публикада чарлаатканын бот-тымын ушан чүдүлсүн кө-рүдүлсүн баштайла элөөсө ажил-аыяларга эрттир турар. Бот-тымын артистерин көрүсүлсүн ажил-аыялар төгөрүңе ойнаан соонда, Чадаана хоорайга өгөттүсө концертти көрүсүлсүн шагда-ла доктааткан. Коллективтер-ниң концерттери доктааткан арабик даулар чоруп турар.

Партияның XXII съездин совхозтуң, «Искра» колхозтуң коллективтери өгөттүсө кон-церттерин көрүсүлсүн. Мар-тың ортом үзүндө Бил-Та-

даанын бот-тымын артис-тер болгон № 1 школаның башкылар, ажилчылар кол-лектив ушан талантың со-нуурган.

Корүдөни организаат-ка чорудар, аякыл идеяны ук-ташкылар комсомолерниң ши-лиш килер ажилды партиа райкомунуң пропанда бо-лаи аягында кылдың бола райкуускунуң культура ки-лиш өөрөңи көргөн. Корү-дөни үдүлсүгө организааттын ажилы багай эес. Үсүндө организаатларын хары-саламы ажилдакчылар ту-тус ажил-аыяларга барып, практиктик дуузын бот-ты-мын артистерге көрүсүп турар.

Хоран-химикаттар болгаш оортан камгаланыры

Көдө аякыл-агыл культу-раларың дүжүдү беддире-рин бир кол аргам — тараа пелдиреге химикаттарын кадыба-бизе ажилдары болур. Бодушта бок үшүштерин хей аяш хөйрлерге, хоралак-тылар болгон культуруң үшүштер аарылар бар. Олар дүжүтө улуз когарал-дарын таварыштарымын турар. Оларга удуз демселден өскө аргалары-биле чергелешип хей аяш химикат бидемел-дерин аякыл турар.

Хоран-химикаттар кинжол-ер болгон дриг амытарга өмчүтү хоралыг. Оларын шын эвес ажилдап кадыгаалар киле, оон ымагаларыңаң турумуң сагынас чорук киле-лерин болгон дриг амыта-варын оон хорананың хоо-чураар чорукка чедирин бо-лур.

Бистин республиканың ажил-агыларын эрткен беш чылда тараа шөдөрүн химик-ти арга-биле сайырларды ажилдап кылдыры ош муру-вурда беш чылда деңизерге барып беш катан улагытарган. Амы уде республикада хо-ран-химикаттары ажилга-аыш турар шыңг чанчыл-боо колхоз, совхоз чон. Ош топ черлерин хайып эртин, Овур, Бай-Тайга болгон. Барымын Хөмчүн райондар баш ажил-лап турар апарган. Эң неггед-ер болгон хей ажилдакчы-тылар турар хоран-химикат бо-ла, тараа болгон пога кул-тураларын хораналарыңа ажилдаар — гравоал болур. Гравоал дүргө, ажилдаарыңа беле болгон турар мөңдү суу холуускалыг бидемел, а монгун суу килеги болгон көдө аякыл-агыл амытапа-рыңа эң хоралыг чүл.

Республиканың колхозта-рында, совхозтарында урени-

перин чүлө хораннаан соон-да чаштырып турар. Хоран-наашымын тараа культура-ларын хоралыг аарылардан, а кылды-тасты, көк-тараны, сууны, чыңо-тараны олар-нын дазын бир аарымын чо-рунтан камгалан алышына ола аякылды. Тараа культу-раларың урениннин хоран-наашымын чаштырбас болза, оон дүжүдү 30—40 хуу күдү болурун практика бидемел. Ош үдөни күдү шынарыг урениннин хоралакчыларга удуз туруштуг болдуруп, чаштырар чорук оон өзүчү-ден барык 8—10 хуу өрдө-дир, а ол дүргө, чажар шы-нары күдү урениннин ы-дыг биди шынары чедирин-лиг бир аргам болур.

Уренин хораннаашымын ажил-дуузың дутайында чүлө тускый эртемилер а-вес, республиканың колхоз-тарымын, совхозтарымын ажил-инчилер эш бистир. Урениннин гравоал-биле хораннааш дүжүдү беддир-еге эң бедил экономиктиг ажил-дуузын берип турары бидирген болза-да, көдө ажил-агылар тускый эртем-илерин баш гравоал-биле нилерин баш гравоал-биле ажилдаарыңаң баш ош да-жыгыларыңаң дутайында чаш-санитар чүрүмүң бидемел. Бо чүрүмүңаң ош со-руламы хоран-химикаттар-биле холбааткан ажилды кил-жирелер оон хораннааш-рында баш чүртүкчиги чер-дерин, сүтүлгүн, аш-чөм аймак хоран-химикаттардан камгаланырычте улагыткан.

Амы бо хүнерде респу-бликаның ажил-агыларын гра-воал-биле уренин хораннааш-рыңаң кирген уде хоран-биле ажилдап турар ажилчылар-га ол санитар чүрүмүңаң чанчыл кол чүдүлсүн тайыл-бирларын чутула бооп турар.

Сарыг-Септин Култура башкында өг-бүлө болушканын 4 улаа, а Туран хоорайга 7 улаа бурткан. Ол-да хоорайга чаа төртүтүгелерин байырладыг ёзу-биле бүрткөзүн практикалап турар.

Эртин, Тайды, Бай-Тайга, Чаа-Хем райондарың культу-ралар черлери наам четкенерин көкөзлөрүн, паспорт ты-сырын организаатанын эки деп санаар. «Кышты үдөр» ол райондарга хуустуң байырламы болу берген.

Чаа ёзулалдардан аягыда календар байырларларын, ту-тус профессионал аякыл-биле хүнерин бисте хөй-биле эр-тирип турар болгай. Культуруң хөтүгү, солун, өөредилги чүдүлсүр-биле чергелешип эртинги Артышкымын — ара-га-лашкыч чанчыл бо-ла ханчылдыг баш таварышлар бар. Ол болза чаа ёзулалдар, чанчылдарга бичи-лаа ха-маарыла чон багай чанчыл-дыр. Мындыг таварышны дил-лаан мей. Бир адырың аякыл хөй бөдүк ажилдакчылар калы байырлап демелген. Келжиге болгон ош-тоглаа, шин көрүсү-биле чергелешип чыгыларның аргамдын арагаж сүдүтүшкү баа турулаан.

Шериге үдүлсүн, шөдө доосканы, диплом алганы, хууларын хар харламы дон ышкып өөрүчүгү болуш-канын аш ёзулалды эрттирер туржук, үр үдө кол-лективтиг аргалаашкын, ош туржук багай чүдүлсүгө чедире боор мындыг фактыларга эштен чок болуру чүлө.

Ылгалга аш сорула түл дүргө бугу-де эки ёзулалды-ны, чанчылдарын хөй-ниниң күжүгө даанып турган, неггедерин болур. Кыш чүпү кылдыр, кандыг сору-галыг дээрин бодоза эки. Чаа эки чүдүлсүн демелдө-лөр, организааттары чүлө клуб албан черлерин ооагыш турар. Хөкүмүңаң бо хөкүк школа, комсомол, паспорт стола дон өске-даа черлер илемеңгит кирип ужурут. Ёзулалдарың байырларды тарадырың чедириниң хөй-ниниң калбак кирилгелден улу-биле ха-мааржыр. Култура ажилдакчыларың аякыл килгелсиз эң көсүч болуру чутааган.

С. СКОРЬХ,
улуусу чогаалдыг бажымыңың директору.

АВТОМАШИНАЛАР ДОШ КЫРЫ-БИЛЕ

ПЕВЕН. (Чуот национал бирүг). (СЭТА). Запояланың СЭНП-ниң XXII съездин аттыг алдын уургайын район төү-биле харылаштырып турар иш чок километр хуун дүрттүг боор оруу амыгалда кирген. Чөөн-Сибирь далайың дожун таварты ырак-улаа орукче Певентин автоматизацияларын баш-тайгы колонназы үнүпкен.

Певентин чолаачылары ол орун-биле 30 муң амыг тонна чүктү чедирерлер.

Певентин чолаачылары ол орун-биле 30 муң амыг тонна чүктү чедирерлер.

«Тере-Хаа» колхозта хөдө-жешер чөвүлсү культу-расалыг ажилдарга көсүч рольдуг бооп турар. Күртү-түг суурун хөй-иниң ажи-дыралыга хөдөжөн чон үдүн килерин келген. Кэр-тал кинжолерин феодал-айда-ла көртүгүн эгелзэн. Уш кинжолериниң түнелден чоок-та үдүлсүн, сөөлүг көртүгү-лерин эрттирген.

Суурда алды кудумчу ту-стуга үсүп алган, таланты-

СТОГОЛЬМ. (СЭТА). СССР-ниң шилдик команда-зы Швейцария шилдик командыны шилтирелен мар-галдыг 2:1 (1:1) сан-биле тыгыл, мачилыг хөкөй та-лазы-биле делегейиң чеди улаа чемпиону болгон. Хаба-

ПОРТОРЖЕ УЖУРАЖЫР

Совет тросмейстер, делегей чемпиону Хоран Василий Смиловуң, неггү шыдыра-чы Лайон Портин-биле ужу-ражышканы югослав хоорай Порторожке март-апрель айда болур. Делегейиң бирги чери дон Палма-де-Мадридга (Испания) болгон зоалар аргамың маргылаагына бо ийн шыдырачы чедип бол-гаш сөскү чери үлөшкөп билдирер болгай. Ынтөштөм

БООДААГА

Бай-Тайга райпо-жунда ДОСААФ-тын эс организа-циям боодаа маргылаагы организаат эрттирген. Аш бирги чери районду садыг килдириниң эрелекчиш Ар-гем Сарылар алаан. Белег-

аа баралаткан. Тайбың кудумчуу тергилериниң са-нымын килер, бирги чери алаан болгон ымыс-биле пашааткан. Ош ышкып бирги чериң дипломун баа ча-лап алган. Бо кудумчууң концертти эң организаатгы эртен. Назы-хары улагы берген Токж Дежит моол улустуң ырың аш күсөткен.

ЧЕДИ УДАА

ЧЕМПИОН

рокс туртут Анатолий Фро-лов-биле москвит Юрий Ли-заин бистид шилдик ко-мандамыстың «алды» сана-рын килерген.

Делегейиң моон муруну-дагы маргылаагына ыш-каш, ийги чери Швейцария хөкөмөстери алган, үшкү че-де — Финляндияны команда-ам болгон.

ПОРТОРЖЕ УЖУРАЖЫР

Совет тросмейстер, делегей чемпиону Хоран Василий Смиловуң, неггү шыдыра-чы Лайон Портин-биле ужу-ражышканы югослав хоорай Порторожке март-апрель айда болур. Делегейиң бирги чери дон Палма-де-Мадридга (Испания) болгон зоалар аргамың маргылаагына бо ийн шыдырачы чедип бол-гаш сөскү чери үлөшкөп билдирер болгай. Ынтөштөм

кел контрарыңың дарымы Хурга Кар-оо ийиш, сөт-о-лааа садыгчыш Николас Овур үшкү чери алганар.

«Талы» совхозтуң төүкүс болгон мындыг маргылаага ме-танис Салач Чурж терши-диз.

М. КЫРЛЫГ-КАРА.

«Торгалы» совхозта ном са-дымын эртелекчиге комсо-молу Радис Кыргысбаев Ба-ры-Суур ол аякыл ийн чыл ажилдап турар. Аякыл кыс ажилга аш сөккүлүг болуп, көдө чонун ортуңаңа ном садыгларың аш организаатп турар. Ош ыраккы кодинар-га алаан чөдө бээр чанчыл болгон.

— Черинг байдалы мындыг: тыла чогаалчыларымы, оон ийгилиге бистид чанчыл чер чүртүгүлериң С. Сарыг-оол-дун, В. Кок-оолдун, Т. Кы-амл-оолдун номнарын чүңү-дө мурунда салып апар-дыр — деп, ол чутулап турар. Радис Бады-Суур эртен чы-лын 3100 рубльиң ылам-бүрү номнарын садыр пазаны ажыр күсөткен. Бо чылдыг баштайгы ийн аякыл даа-гамы баа күсөткөнгөн.

Бүгү-экилелдин ном тар-дылаагымың аш эгелзэн аякыл-га ол илемеңгит кирди эгел-зэн.

ЧУРУКТА: Р. БАДЫ-СУУР. А. ПОНОМАРЕВТУҢ ФОТОЗУ.

Танчылар Саян, Антон Манчыннар танчыларымы аш күсөткөнгөн.

ЧЕМПИОН ИЛЕРЭЭН

Кызыл хоорайны ийги, үшкү разрядтың шыдыраачы-ларың чарык аш амыг у-таттуу маргылаагы док-тааткан. Ала ийги разряд-тын сөс, үшкү разрядтын дөт ойбакчылары кирген. Маргылаагың ооагай чүлү — ийги болгон үшкү разрядчыларың аргамдын хоорай чемпионнарымы илери-тир турган. Ийги разряд-чыларың ийгилиг Кур-страхтың ажилдакчымы Алек-сандр Кияев ош бир салыг-дан тос санымы алган, а ийги разрядчыларың бежон у-там, ийгилиг-биле хайым-нашп, чемпион болгон. Ийги, үшкү, дөрткү черлер-ниң «Тыва сөтөтөгө тудуг» трезинден Юрий Быков, типо-графия ажилчымы Владимир Мухомов, студентуңуң Владимир Калы-дун сөс сөс санымы болуп, аргамды уземкелер.

Сөсү салыгылаа үшкү разрядчы Давид-оол Сары-кай хымычалыг ойлаан, тер-гинден турган Юрий Кыновт болгон Александр Кияевти утканын көрүчүлсүр солдуур-гаан. Маргылаагың киржикчи-леринден тос килер разрядта-рын бидиткан алган.

Д. САЛЧАН.

АГААР

Бөгүн республикада булут-таар, чанчыл черлерге хар чаар. Каттыг күжү секундда

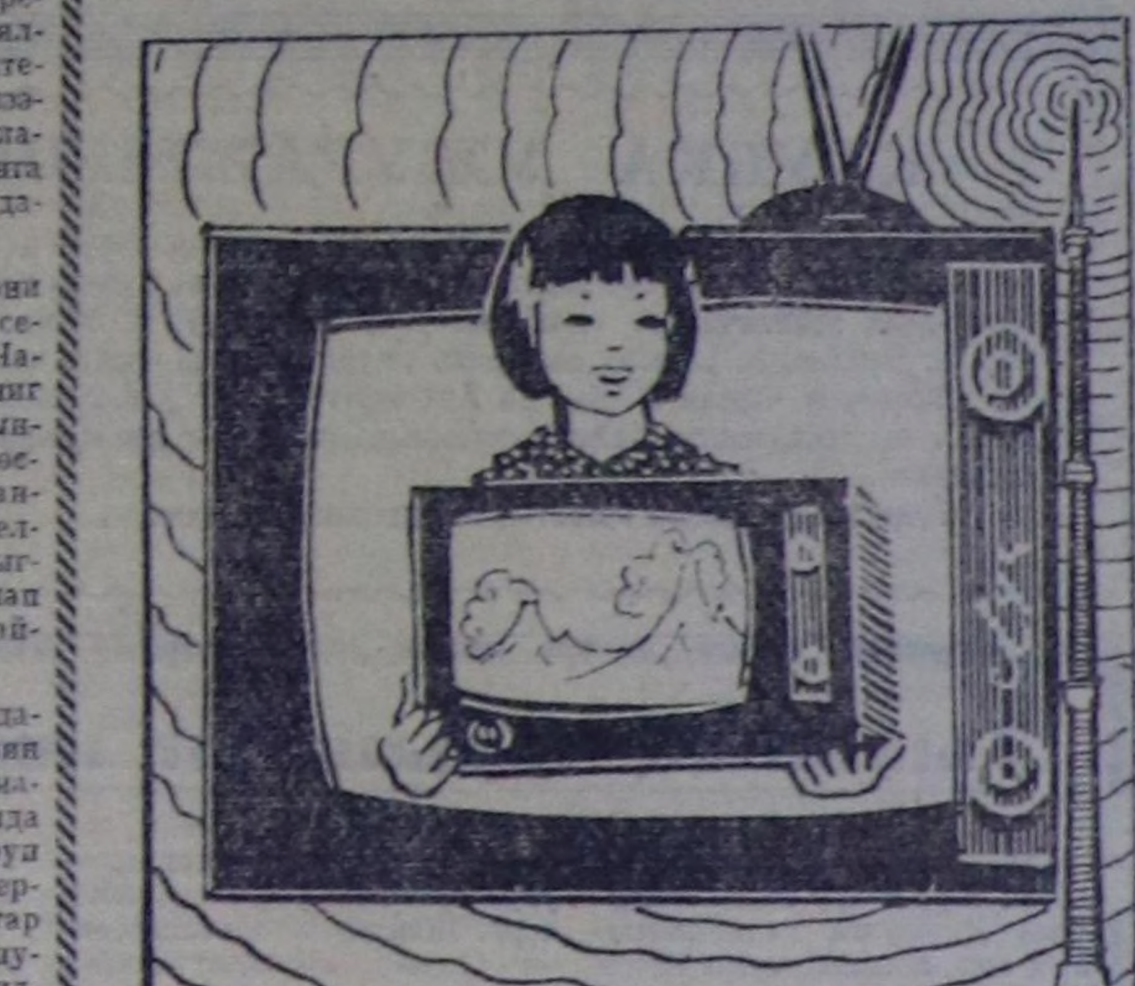
АК-ЭКРАНГА

МАРТ 16-ДА
19.00—Телемелдэр.
19.15—«Нэйрал» деп альманах. Киножурнал.
19.33—«Партия—бистид башкычымы» деп замчылыг.
20.03—«Мол конструктор». Эртең-тайбырың фильм.
20.13—«Ан-кен хеминг дөлгеминориде» — Литература му-зыкалыг телеальманах.
20.53—Телемелдэр.
21.03—Чаралдар, рекламалар.
21.05—22.35—«Чалың назын» деп ансамбльиң астрада репизу.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КЕ

МАРТ 16-ДА
«НАМЫРАЛ»: «Георгий Саагдал» (1-ги, 2-ги кезектери) 12.15, 15.30, «Турн аганың чыгыш» 10.30, 18.45, 20.30 шактарда.
«НИОБЕР»: «Солдат Иван Бровкин» 9.40, 13.40, 15.40, «Эрги тоол» 11.40, «Хедерином тоазири» (1-ги, 2-ги кезектери) 18, 20.30 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Дэргин Никит» 15, 17, «Күштүг ынакшыла-дың элгелз» 19, 20.45 шактарда.
«ВОСТОК»: «Хар калын» 10.30, 15.30, «Элзэди уруглар» 17.20, 20 шактарда.
«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫНЫ: Киночыныды 16.30, «Сайха» (1-ги, 2-ги кезектери) 19.30 шактарда.
«СОВЕТ ТЫВАНЫН 10 ЧЫЛ» КУЛЬТУРА БАЖЫНЫ:
«Уш чок кини болгон ынакшыл» 18.30, 20.20 шактарда.

Бир эвес чоокку үдө телевизор хөдөлсө садып алычмы-лар бар болза, Кызылдың «Саян» университетинде ол ба-рааларын садып ал болуру чарал турар.
«РАССВЕТ», «РЕКОД», «ВЕСНА», «БЕРЕЗКА» деп телевизорлар уреничте эвес, бугурелдиг ажилдар болгон үшкү аякыл-агыл эки дымналар, көстүрү баа тер-гини эки. Оларын орто 132-ден 230 рубль чедир.
Телешка таланы-биле болгон шынарыңаң килди күсөткен «ЧАЙКА», «ИЗМЕРУД», «КРЫМ» деп телевизорларын стол болгон шала-лаа кырынга тургу-зуп ал болур кылдыр таарыштыр үдүргөн болгон хөдө-дүрүзү амы үдө дүгүп турар. Ол телевизорларын ор-то—44 рубль.
Мичаарга «ЧАЙКА», «ИЗМЕРУД», «КРЫМ» деп бедик шынарыңаң телевизорларын 24 ай хуусалыг чөп садып ал болур өлсө.

КЫЗЫЛ САДЫГ ЧЕРИ.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчуу, бажы № 3, ТЕЛЕФОНЫ: Редакторнуң оралакчыларымы болгон пропанда-сидизиниң 35-24, харыскалагы секретарыны 23-54, партиялы амырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 22-64, чага баа сөстү туртуг килдизиниң 41-27, информация килдизиниң 20-60, бухгалтерия-ны 31-75, корректорлары 27-41. Солун келбей барганга 32-75 телефондо долар.

ТЫВА АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң азында Тывааның ном улауер чериниң республика типографиясы (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчуу 1.), ТС—25061.

Солун неделяда 6 катап үнөр